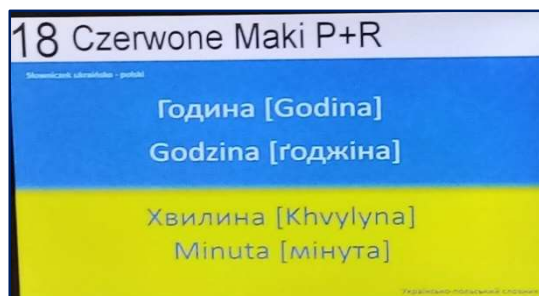

O transkrypcji z języka ukraińskiego słów kilka

(na podstawie „Wielkiego słownika ortograficznego” PWN, Warszawa 2016, ss. 113-114)

Od dłuższego czasu w polskich mediach (i nie tylko w mediach) mamy do czynienia z chaosem, jeśli chodzi o pisownię ukraińskich nazw własnych. Widoczny on jest zwłaszcza teraz, kiedy do Polski przybywają uchodźcy z ogarniętej wojną Ukrainy. Mamy więc: rosyjski Iwano-Frankowsk zamiast ukraińskiego Iwano-Frankiwsk (a dokładniej: Iwano-Frankiwśk – *Івано-Франківськ*), nazwisko Podoliak obok Podolak (*Подоляк*), spolszczony Wasylków (*Васильків*) i przetłumaczoną nazwę miasta *Дніпро* jako Dniepr, Czernihów (*Чернігів*) zapisywany często przez „ch” zamiast „h”, a przede wszystkim dobrze znane nam, słowiańskie nazwiska i imiona podane w takiej transkrypcji (czy raczej transliteracji) (Zhenya, Radzikhovska, Shevchenko...), że trudno w nich dopatrzeć się swojsko brzmiących: Żenia, Radzikowska, Szewczenko (*Женя, Радзіковська, Шевченко*). Ta transliteracja, obecna w zagranicznych paszportach ukraińskich, przeniknęła do języka polskiego i próbuje sobie znaleźć w nim miejsce na stałe, wypierając polską transkrypcję, której zasady podaje „Wielki słownik ortograficzny” PWN (Warszawa 2016, ss. 113-114) – zasady te są zgodne z uchwałami Komitetu Językoznawstwa PAN (z 20 stycznia 1956 r.). Wydaje się, że czasami niektórzy dziennikarze i inni autorzy tekstów nie mają pojęcia o ich istnieniu i próbują „po swojemu” transkrybować ukraińskie nazwy własne, tworząc nierzadko dziwne hybrydy (np. Markiyan Lopaczak (*Маркіян Лопачак*) – „y” i „L” wskazują na transkrypcję / transliterację (nazwijmy ją) ukraińską, ale „cz” – na polską; poprawna transkrypcja: Markijan Łopaczak). Portal dla Ukraińców mieszkających w Polsce nazywa się: *VPolshchi.pl*. W Krakowie, na monitorach w autobusach i tramwajach wyświetlane są podstawowe wyrażenia i zwroty w języku polskim i ukraińskim wraz z transkrypcją – taki słowniczek pasażera. Jednak podczas gdy brzmienie polskich słów oddawane jest za pomocą liter z alfabetu ukraińskiego, to w przypadku ukraińskich zastosowano transkrypcję ukraińską, a nie polską: *хвилина* → [khvylyna], a przecież mogłoby być po prostu → [chwylyna]. O ile taką transkrypcję można jeszcze obronić: w Krakowie jest też dużo innych cudzoziemców, którzy przecież nie muszą znać specyficznych liter z polskiego alfabetu, za pomocą których można oddać ukraińskie dźwięki – o tyle, zapis: *година* [godina], czyli *godzina*, zastanawia: w języku ukraińskim *u* = polskie *y*, to w języku rosyjskim *u* = polskie *i* (no chyba że tu wyjątkowo jest to transliteracja oparta na Polskiej Normie PN-ISO 9 obowiązującej od 1 lutego 2000 r.? 😞). Można też polemizować, czy zamiast zapisu *godzina* [годзіна] nie lepszy byłby [годзіна] 😞. To tylko niektóre przykłady transkrypcyjno-transliterackiego chaosu.

Transkrypcja – to oddanie możliwie jak najbliższego brzmienia dźwięków mowy w jednym języku – tu: w ukraińskim (oznaczanych odpowiednimi literami alfabetu) za pomocą liter alfabetu z

innego języka (tu: z polskiego). Natomiast m.in. biblioteki w katalogach lub naukowcy w swoich pracach stosują dziś transliterację – czyli zastępowanie liter jednego alfabetu literami innego alfabetu wraz ze znakami diakrytycznymi. Wymienione więc wyżej nazwisko *Шевченко*, zapisane w transkrypcji: *Szewczenko*, w transliteracji należałoby zapisać: *Ševčenko*. Transliterację można zawsze odwrócić i wrócić do oryginalnego zapisu: *Шевченко* ↔ *Ševčenko*. Jest ona zgodna z międzynarodowym standardem transliteracji cyrylicy na znaki alfabetu łacińskiego ISO 9, który przyjęło 9 krajów: Armenia, Azerbejdżan, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Rosja, Tadżykistan, Turkmenistan i Uzbekistan. Niestety, wśród nich nie ma Ukrainy, która stosuje odmienną transliterację.

Zapis ukraińskich imion i nazwisk literami z alfabetu łacińskiego – taki, jak w zagranicznym paszporcie, **należy stosować tylko w sytuacjach oficjalnych**, m.in.: wypełniając dokumenty w urzędzie czy podczas egzaminów na studiach. A, niestety, jest on nadużywany. Dlatego czasami dochodzi do nieporozumień, np. nazwisko *Качур* zapisane jako *Качур*, będzie wymawiane przez Polaków: [kachur], a nie [kaczur]. Poprawna transkrypcja to: *Kaczur*.

Natomiast **w sytuacjach nieoficjalnych** (wpis na listę chętnych na wycieczkę, podpis zeszytu przedmiotowego czy pracy oddawanej nauczycielowi do sprawdzenia i in.) **powinno stosować się polską transkrypcję**.

Zasady polskiej transkrypcji nie zawsze są proste i jednoznaczne, niektóre może nie wydają się trafne (np.: *зб* → *ź*, a nie: *зб* → *z'* 😞), inne nakładają się na siebie i transkrybując nazwisko, trzeba zastosować jednocześnie parę zasad: *Гаврилюк* (Hawryluk): *Г* → *H*, *л* przed *ю* → *l* i jednocześnie: *ю* po *л* → *u*. 😞

Ukr.	Odpowiednik polski	Przykłady
<i>Аа</i>	<i>Aa</i>	
<i>Бб</i>	<i>Bb</i>	
<i>Вв</i>	<i>Ww</i>	
<i>Гг</i>	<i>Hh</i>	<i>Богдан</i> → <i>Bohdan</i> , <i>Пугач</i> → <i>Puhacz</i>
<i>Гг</i>	<i>Gg</i>	<i>Галаган</i> → <i>Galagan</i> , <i>агрус</i> → <i>agrus</i>
<i>Дд</i>	<i>Dd</i>	
<i>Ее</i>	<i>Ee</i>	
<i>Єє</i>	<i>e</i> – po <i>л</i>	<i>Колесник</i> → <i>Kolesnik</i>
	<i>ie</i> – po innych spółgłoskach	<i>Юрева</i> → <i>Juriewa</i>
	<i>je</i> – na początku wyrazu po samogłoskach po apostrofie '	<i>Євген</i> → <i>Jewhen</i> , <i>Євдокія</i> → <i>Jewdokija</i> <i>Корнієнко</i> → <i>Kornijenko</i> <i>п'еса</i> → <i>pjesa</i>
<i>Жж</i>	<i>Żż</i>	
<i>Зз</i>	<i>Zz</i>	
<i>Ии</i>	<i>Yy</i>	
<i>Іі</i>	<i>Ii</i>	
<i>Її</i>	<i>Ji ji</i>	<i>їжак</i> → <i>jizak</i> , <i>поїзд</i> → <i>pojizd</i>
<i>Йй</i>	<i>Jj</i>	
<i>Кк</i>	<i>Kk</i>	
<i>Лл</i>	<i>l</i> – przed: <i>я, є, ю, і (ї), ь</i>	<i>Оля</i> → <i>Ola</i> , <i>Гаврилюк</i> → <i>Hawryluk</i> <i>Поліна</i> → <i>Polina</i> , <i>Наталька</i> – <i>Natalka</i>
	<i>l</i> – przed samogłoskami: <i>a, e, o, u, y</i>	<i>Микола</i> → <i>Mukoła</i> , <i>Олена</i> → <i>Ołena</i> , <i>Лука</i> → <i>Łuka</i> <i>Соломія</i> → <i>Sołotija</i> , <i>Лисенко</i> → <i>Łysenko</i>
	przed spółgłoskami na końcu wyrazu	<i>Волкова</i> → <i>Wołkowa</i> <i>Сокол</i> → <i>Sokol</i>
<i>Мм</i>	<i>Mm</i>	

Нн	<i>Nn</i>	
Оо	<i>Oo</i>	
Пп	<i>Pp</i>	
Рр	<i>Rr</i>	
Сс	<i>Ss</i>	
Тт	<i>Tt</i>	
Уу	<i>Uu</i>	
Фф	<i>Ff</i>	
Хх	<i>Ch ch</i>	
Цц	<i>Cc</i>	
Чч	<i>Cz cz</i>	
Шш	<i>Sz sz</i>	
Щщ	<i>Szcz szcz</i>	
ь	' (NIE znak apostrofu ') <i>ль</i> – jako: <i>l</i> <i>ьо</i> – jako: <i>io</i> (z wyjątkiem <i>льо!</i>) <i>льо</i> – jako: <i>lo</i>	бацько → <i>bat'ko</i> , князь → <i>kniaź*</i> <i>Ольга</i> – <i>Olha</i> <i>нього</i> → <i>nioho</i> <i>льон</i> → <i>lon</i>
Юю	<i>у</i> – po <i>л</i>	<i>Любомир</i> → <i>Lubomyr</i>
	<i>iu</i> – po innych spółgłoskach	<i>Романюк</i> → <i>Romaniuk</i> , <i>Кондратюк</i> → <i>Kondratiuk</i>
	<i>ju</i> – na początku wyrazu po samogłoskach po apostrofie '	<i>Юрченко</i> → <i>Jurczenko</i> <i>Грицаюк</i> → <i>Hrycajuk</i> <i>Мар'юся</i> → <i>Marjusia</i>
Яя	<i>a</i> – po <i>л</i>	<i>Зозуля</i> → <i>Zozula</i>
	<i>ia</i> – po innych spółgłoskach	<i>Третяк</i> → <i>Tretiak</i> , <i>Зоря</i> → <i>Zoria</i>
	<i>ja</i> – na początku wyrazu po samogłoskach po apostrofie '	<i>Ярема</i> → <i>Jarema</i> <i>Вікторія</i> → <i>Wiktoria</i> , <i>Полюян</i> → <i>Poľujan</i> <i>Дем'ян</i> → <i>Demjan</i>
'	opuszcza się	

* Skoro „Słownik ortograficzny” podaje *зь* jako *ź*, należy rozumieć, że również: *ць, нь, сь* trzeba transkrybować jako: *ć, ń, ś*: *палець* → *paleć*, *кінь* → *kiń*, *восьмий* → *wośmuj*. 😊

- Nazwiska osób polskiego pochodzenia w sytuacjach nieoficjalnych warto spolszczyć, a ich imiona zastąpić odpowiednikiem polskim (oczywiście za zgodą nosiciela nazwiska): *Микола Червінський* → *Mikołaj Czerwiński*.
- Znane i utrwalone w polszczyźnie nazwy geograficzne powinniśmy spolszczyć: *Львів* → *Lwów*, *Київ* → *Kijów*.
- Zakończenia *-ич* w nazwiskach oddajemy jako *-ycz*: *Дашкевич* → *Daszkewycz*, *Яцкевич* → *Jackewycz*.
- Niektóre nazwiska mogą otrzymywać polskie zakończenia, ale tylko zakończenia! Pozostałą część nazwiska transkrybujemy zgodnie z zasadami, zachowując właściwości fonetyczne ukraińskiego oryginału.

<i>-ий</i>	→	<i>-y</i>	<i>Кривий</i> → <i>Krywy</i>	NIE! <i>Krzywy</i>
<i>-ський</i>		<i>-ski</i>	<i>Ясінський</i> → <i>Jasinski</i>	NIE! <i>Jasiński</i>
<i>-цький</i>		<i>-cki</i>	<i>Козицький</i> → <i>Kozycki</i>	NIE! <i>Koziecki</i>

- Nazwiska historyczne lub znane w polskiej wersji można zapisywać w wersji polskiej, np.: *Хмельницький* → *Chmielnicki*.
- Nazwiska obce – przy transkrypcji z języka ukraińskiego należy przywrócić im pisownię oryginalną: *Йоганн Вольфганг Гете* → *Johann Wolfgang Goethe*.

Tak transkrybować można również wyrazy pospolite, cytaty, przysłowia czy znane ostatnio na całym świecie zdanie wypowiedziane po rosyjsku:

*Русский военный корабль, иди на**** [*Russkij wojennyj korabl, idi na****]¹

TRANSLITERACJA ALFABETU UKRAIŃSKIEGO

ukraiński	transliteracja
<i>А а</i>	<i>A a</i>
<i>Б б</i>	<i>B b</i>
<i>В в</i>	<i>V v</i>
<i>Г г</i>	<i>G g</i>
<i>Ґ ґ</i>	<i>Ğ ğ</i>
<i>Д д</i>	<i>D d</i>
<i>Е е</i>	<i>E e</i>
<i>Є є</i>	<i>Ê ê</i>
<i>Ж ж</i>	<i>Ž ž</i>
<i>З з</i>	<i>Z z</i>
<i>И и</i>	<i>I i</i>
<i>І і</i>	<i>Ì ì</i>
<i>Ї ї</i>	<i>Ĭ ĭ</i>
<i>Й ѱ</i>	<i>J j</i>
<i>К к</i>	<i>K k</i>
<i>Л л</i>	<i>L l</i>
<i>М м</i>	<i>M m</i>
<i>Н н</i>	<i>N n</i>
<i>О о</i>	<i>O o</i>
<i>П п</i>	<i>P p</i>
<i>Р р</i>	<i>R r</i>
<i>С с</i>	<i>S s</i>
<i>Т т</i>	<i>T t</i>
<i>У у</i>	<i>U u</i>
<i>Ф ф</i>	<i>F f</i>
<i>Х х</i>	<i>H h</i>
<i>Ц ц</i>	<i>C c</i>
<i>Ч ч</i>	<i>Č č</i>
<i>Ш ш</i>	<i>Š š</i>
<i>Щ щ</i>	<i>Ŝ ŝ</i>
<i>Ь ь</i>	<i>'</i>
<i>Ю ю</i>	<i>Û û</i>
<i>Я я</i>	<i>Â â</i>
<i>’</i>	<i>,</i>

25.03.2022

¹ Zasady transkrypcji z języka rosyjskiego i białoruskiego oraz ćwiczenia do transkrypcji ze wszystkich trzech języków – zob.: M. Kowalewska, *Co i jak? Ćwiczenia gramatyczne z języka polskiego dla osób rosyjsko-, ukraińsko- i białoruskojęzycznych (+ transkrypcja, tablice, klucz)*, Kraków 2021, s. 104-106 (ćwiczenia), 131-135 (teoria).